

засіб, що поєднує навчання й виховання, сприяючи цілісному розвитку дитини та формуванню у неї соціально значущих компетентностей.

Список використаних джерел

1. Веремчук О., Іванюк О., Луцакевич О. Разом граємось, тривоги не лякаємось! : ігри в укритті для дітей дошкільних груп. *Дошкільне виховання*. 2022. № 10. С. 13-15.

2. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін. ; наук. ред. А. М. Богуш; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.

3. Карасьова К. В., Піроженко Т. І. Самодіяльні ігри дитини. Київ : Шкільний світ, 2011. 128 с.

4. Рогальська-Яблонська І. П. Соціалізація та виховання особистості в дошкільному дитинстві : теоретичні аспекти та методичний супровід : монографія / наук. ред. І. П. Рогальська-Яблонська ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Жовтий О. О., 2013. 334 с.

*Зубчик Наталія,
студентка магістратури спец. 012 «Дошкільна освіта»
Науковий керівник – к. пед. н., доц. Тамара Пагута,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені акад. С. Дем'янука»*

КРИТЕРІАЛЬНО-РІВНЕВА ХАРАКТЕРИСТИКА СФОРМОВАНOSTІ УВАГИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Діагностика уваги та зосередженості у дітей старшого дошкільного віку є важливою умовою успішної підготовки до навчання у школі, оскільки саме на цьому етапі відбувається перехід від переважно ігрової до навчальної діяльності. Готовність дитини до шкільного навчання визначається не лише рівнем сформованості знань і навичок, а передусім розвитком довільної уваги, здатністю зосереджуватися на завданні, керувати власною поведінкою та контролювати результат діяльності. Недостатній розвиток цих психічних процесів зумовлює труднощі у сприйнятті й виконанні інструкцій, призводить до низького рівня самоконтролю, підвищеної відволікання та невміння доводити розпочату справу до

завершення [1]. Саме тому своєчасна діагностика уваги у дошкільному віці має превентивний характер і дозволяє виявити дітей із ризиком виникнення труднощів у подальшому навчанні.

Особливої актуальності дана проблема набуває в умовах інклюзивної освіти. У групах, де виховуються діти з різними освітніми потребами, педагог повинен враховувати індивідуальні особливості розвитку кожної дитини, що неможливо без попередньої психолого-педагогічної діагностики. Вона дозволяє визначити рівень сформованості уваги, окреслити сильні й слабкі сторони розвитку, а також розробити індивідуальну освітню траєкторію. Своєчасне виявлення порушень уваги є необхідною умовою успішної соціалізації дитини в колективі, адже воно забезпечує створення комфортного освітнього середовища та запобігає виникненню вторинних труднощів адаптації [3, с. 10].

Найбільшої потреби у такій діагностиці зазнають діти з синдромом дефіциту уваги та гіперактивності, для яких характерні імпульсивність, нестійкість і низька довільність уваги, труднощі із саморегуляцією. Відсутність ранньої діагностики та корекційного супроводу призводить до стійких проблем у навчанні, зниження успішності, появи емоційно-вольових порушень, зокрема тривожності, агресивності чи заниженої самооцінки [4]. Таким чином, діагностика виступає не лише засобом виявлення проблем, але й підґрунтям для розробки системної корекційно-розвивальної роботи.

Результати діагностичного обстеження дозволяють педагогам і психологам добирати адекватні методи і прийоми розвитку уваги, організовувати оптимальний режим діяльності, що передбачає чергування активних і спокійних завдань, використання ігрових методик, а також формування навичок самоконтролю. Особливу роль відіграє підтримка асистента дитини в інклюзивних групах, який забезпечує індивідуалізацію навчального процесу та сприяє зниженню рівня дезадаптації [5].

Увага дітей старшого дошкільного віку (5-6 років) оцінюється за певними критеріями, які проявляються через показники. Для зручності зазвичай виділяють кілька рівнів сформованості уваги.

Критерій розвитку уваги слід розуміти як науково обґрунтовану якісну характеристику, що відображає суттєві параметри цього психічного процесу та дозволяє оцінювати його стан і динаміку у дітей дошкільного віку. Критерій виступає узагальненою ознакою, на основі якої здійснюється діагностичне визначення рівня розвитку уваги в індивідуальному чи груповому аспекті [6].

Показник сформованості уваги у дітей дошкільного віку є конкретним проявом або мірою вираженості певного критерію, який фіксується у процесі спостереження, експериментально-психологічного дослідження чи педагогічної діагностики. Він відображає кількісні та якісні характеристики перебігу уваги (тривалість зосередженості, кількість об'єктів, які дитина може одночасно утримувати в полі уваги, швидкість переключення тощо) та дозволяє об'єктивно оцінити рівень її сформованості.

Рівень сформованості уваги дітей дошкільного віку визначається як узагальнена характеристика, що відображає ступінь оволодіння дитиною основними властивостями та функціями уваги відповідно до вікових можливостей. Він виступає інтегративним показником, який дає змогу встановити якість розвитку уваги та визначити, наскільки дитина готова до навчальної діяльності, де від неї вимагається довільне зосередження, контроль і регуляція поведінки [7].

Критерії сформованості уваги у дітей старшого дошкільного віку

1. Стійкість – здатність утримувати увагу протягом певного часу.
2. Обсяг – кількість об'єктів, які дитина може одночасно охопити.
3. Концентрація (зосередженість) – уміння відволіктися від другорядного й зосередитися на головному.
4. Розподіл – здатність виконувати кілька дій одночасно.
5. Переключення – швидкість і легкість переходу від одного завдання до іншого.
6. Довільність – уміння керувати своєю увагою відповідно до вимог дорослого чи завдання.

Показники сформованості

1. Час, упродовж якого дитина може зосереджено виконувати завдання.

2. Кількість допущених помилок у завданнях на знаходження відмінностей, пошук предметів чи знаків.

3. Реакція на відволікаючі подразники (чи легко переключасться, чи довго повертається до завдання).

4. Уміння слухати інструкцію до кінця та діяти за нею.

5. Швидкість переключення від гри до навчальної діяльності та навпаки.

6. Уміння свідомо керувати увагою, діяти за інструкцією [2].

У відповідності до критеріїв та показників ми визначили три рівні сформованості уваги у дітей старшого дошкільного віку: високий, середній та низький.

Високий рівень. Дитина довго й зосереджено працює над завданням (10-15 хвилин). Виконує інструкції без повторень, контролює себе. Легко переключає увагу, розподіляє її між кількома діями. Вміє свідомо утримувати увагу навіть за наявності відволікаючих факторів.

Середній рівень. Дитина може зосередитися на завданні 5-7 хвилин. Іноколи відволікається, але здатний повернутися до діяльності після нагадування. Потребує додаткової підтримки дорослого (словесне заохочення, уточнення завдання). Виконує прості завдання, але може губитися у складніших.

Низький рівень. Дитина швидко втрачає інтерес до завдання (2-3 хвилини). Часто відволікається на сторонні подразники. Не може виконати завдання без постійної допомоги дорослого. Має труднощі з концентрацією навіть у цікавих ігрових ситуаціях [2].

У таблиці 1. подано стисло характеристику рівнів сформованості уваги дітей старшого дошкільного віку у відповідності до критеріїв та показників.

Таблиця 1

Критерії, показники та рівні сформованості уваги у дітей старшого дошкільного віку

Критерій	Показники	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Стійкість	Час зосередженої діяльності, витримка до кінця завдання	Працює 10–15 хв без відволікань, доводить завдання до кінця	Утримує увагу 5–7 хв, іноді відволікається, але повертається після нагадування	Зосереджується лише 2–3 хв, швидко втрачає інтерес
Обсяг	Кількість об'єктів, які охоплює увагою	Охоплює 5–6 об'єктів, працює з ними одночасно	Охоплює 3–4 об'єкти	Охоплює лише 1–2 об'єкти
Концентрація	Здатність ігнорувати зайві подразники	Не відволікається на сторонні стимули, зберігає точність виконання	Іноді відволікається, допускає незначні помилки	Постійно реагує на сторонні подразники, завдання виконує з помилками
Розподіл	Виконання двох дій одночасно	Може паралельно слухати інструкцію і виконувати дію	Виконує послідовно, іноді потребує пауз	Не здатний поєднувати дії, губиться у завданні
Переключення	Швидкість переходу від одного завдання до іншого	Легко переходить до нового виду діяльності	Переключається з незначними труднощами	Повільно переходить, довго «застрягає»
Довільність	Уміння свідомо керувати увагою, діяти за інструкцією	Виконує інструкції без повторень, контролює себе	Потребує нагадувань і підтримки	Не дотримується інструкцій без постійної допомоги дорослого

Таким чином, сформованість уваги у старшому дошкільному віці визначається вмінням зосереджуватися, контролювати й довільно керувати увагою, що є важливою передумовою успішного навчання у школі.

Отже, діагностика уваги та зосередженості у дітей старшого дошкільного віку є ключовим чинником забезпечення їхньої психологічної готовності до навчання в школі. В умовах інклюзивної освіти вона набуває пріоритетного значення, оскільки

дозволяє своєчасно виявляти дітей із порушеннями уваги, зокрема із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності, і забезпечувати їм цілеспрямовану корекційну підтримку. Це створює умови для успішного входження дитини у шкільне середовище, сприяє її соціалізації та гармонійному особистісному розвитку.

Список використаних джерел

1. Гайдукевич О. В. Особливості розвитку уваги у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями: монографія. Київ, 2022. С.144-145.

2. Грінцова О. М., Терещенко Л. А. Дитяча психодіагностика: навчально-методичний посібник. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 227 с. URL : <https://surl.li/vbvohi> (дата звернення: 15.09.2025).

3. Гуріна О. М. Робота з гіперактивними дітьми. Психологічна компетентність учителя. *Психолог*. 2006. № 22. 36 с.

4. Єльчанінова Т. М. Становлення уваги дитини: підхід з позицій вчення про установку. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія*. 2011. № 981. Вип. 47. С. 67-70.

5. Кузава І. Б. Роль інклюзивного середовища у формуванні особистості дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 11. С. 315–318. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2012_11_60 (дата звернення: 15.09.2025).

6. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу: навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 296 с.

7. Синиця А. О., Кухлова С. В. Корекція мовленнєвих порушень у дітей старшого дошкільного віку за допомогою нейроігор та вправ. *Pedagogy current issues of science and integrated technologiesurl*. 2023. № 10-13. С. 493-496. URL: <https://surl.lu/bsbjqc> (дата звернення: 30.08.2025).

Каленчук Тетяна,
студентка магістратури спец. 012 «Дошкільна освіта»
Науковий керівник – к. пед. н., доц. Тамара Пагула,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний